

De Mariakerk te Blessum

Dorp

De oudste vermelding van de dorpsnaam 'Blesingum' dateert uit de 13de eeuw. Deze wijst op een combinatie van een familienaam 'Blesing(a)' met 'heem' (erf), dat later 'um' werd. Ook is het mogelijk dat het eerste deel van 'Blasius' komt, die in de middeleeuwen een populaire heilige was. Veel dorpsnamen in de omgeving eindigen op 'um'. Blessum is ontstaan op een terp even ten westen van de vroegere Middelsee. In het centrum van het dorp staat de kerk met toren. In de nabijheid van het dorp lagen twee states: Ringia State en Wissema State. Hiervan rest niets meer. Aan Ringia State herinneren, vlak ten westen van de kerk, alleen nog de hardstenen hekpijlers met siervazen aan het begin van de oprijlaan naar de tegenwoordige boerderij op die plek. Het dorp ligt aan het einde van een doodlopende weg.

Bouwgeschiedenis en exterieur

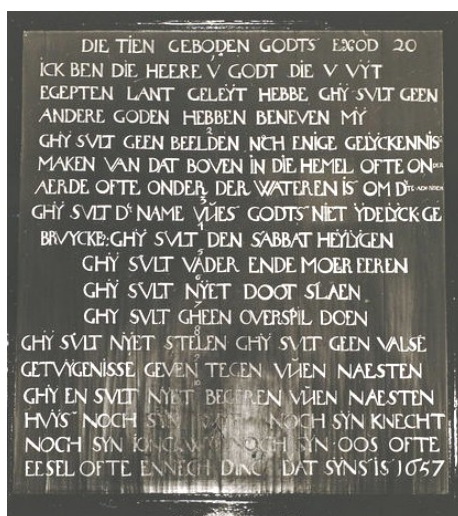

De kerk vertoont aan de noordzijde vroeggotische kenmerken in de dichtgemetselde vensters, die een flauwe spitsboog hebben. Ook de smalle, gelede steunberen tegen de noordmuur en de koorsluiting wijzen op een vroeggotische oorsprong. Op grond daarvan moet aangenomen worden dat de kerk gebouwd is aan het eind van de 13de of het begin van de 14de eeuw. Zij was gewijd aan de Heilige Maagd Maria. De bakstenen muren zijn grotendeels opgetrokken uit afbraakmateriaal, afkomstig van de eerder op die plek gebouwde kerk. De noordmuur en de koorsluiting zijn grotendeels nog in de originele toestand bewaard gebleven. De oostelijke helft en het gedeelte onder de ramen van de zuidmuur zijn later, mogelijk in de 17de eeuw, bemetseld met rode steen. Om verzakking van de noordmuur en de koorsluiting tegen te gaan zijn daar naderhand nog zware steunberen aangebracht. In het westelijke deel van de noordmuur bevindt zich een dichtgemetselde ingang met versierde omlijsting, die uit de laatgotische tijd, de eerste helft van de 16de eeuw, dateert. De korbogige poort is omgeven door een geprofileerde spitsboognis, die met schroefvormige, uit baksteen samengestelde colonetten rechthoekig is omkaderd. In het timpaan zit een kleine natuurstenen nis, waarin mogelijk

een beeld van Maria heeft gestaan. In onze tijd is er weer een Mariabeeldje in geplaatst. De rondboogvensters aan de zuidzijde en in de koorsluiting dateren in de huidige vorm uit de eerste helft van de 19de eeuw. De ingang aan de zuidzijde die eerder tegenover die aan de noordzijde zat, is later verplaatst naar het westelijke eind van de muur. Het halve rondboogvenster wijst nog op de vroegere plaats van de ingang. De kern van de toren, die oorspronkelijk een zadeldak had, dateert uit de bouwtijd van de kerk. In 1879 werd de toren geheel ommetseld en voor het zadeldak kwam een ingesnoerde naaldspits in de plaats. De toren bestaat uit drie geledingen. De klok, die geen enkel opschrift bevat, dateert vermoedelijk uit de 14de eeuw en zal na de bouw van de toren zijn aangebracht. Het smeedijzeren uurwerk is waarschijnlijk in de tweede helft van de 17de eeuw vervaardigd. De deur in de westelijke torenmuur is de tegenwoordige toegang tot de kerk.

Interieur

De kerkzaal wordt overdekt door een houten tongewelf. De kerk bezit een complete inrichting uit de 19de eeuw: de vrouwenbanken aan de zuidkant en de mannenbanken aan de noordkant; aan beide kanten een overhuifde herenbank; in het koor de halfronde kerkenraadsbanken binnen het doophek en de preekstoel met klankbord. De kuip van de preekstoel is versierd met paneelwerk en aan de trappaal is de koperen doopschaal bevestigd. De vier tekstborden zijn van ouder datum. Aan de noordmuur hangen twee borden uit 1657. Het ene is een tiengebodenbord.

Het andere vermeldt in het Latijn een beschrijving van de slag bij Boksum op 17 januari 1586, waarbij een Fries leger werd verslagen door Spaanse troepen. Volgens de tekst zouden er 1000 man zijn gesneuveld en werden er 120 lijken in Blessum begraven.

Onder de houten vloer liggen diverse grafzerken. Alleen zichtbaar is de rode zandstenen zerk in de vloer onder de toren. Deze is van Doca van Ryngh (Ringia) uit 1478 met een randschrift in gotische letters en een mannenwapen onder een helmteken.

Op de zuidmuur is in 2000 een gedenkbord aangebracht namens onderduikers en werkplichtigen als dank en waardering voor de bescherming die ze in de jaren 1940 – 1945 in Blessum hebben ontvangen. Onder de toren zijn in een vitrine terpvondsten en vondsten die bij Ringia State zijn gedaan uitgesteld.

De kerk is eigendom van de Stichting Alde Fryske Tsjerken en in 1977 – 1978 gerestaureerd.

Orgel

Het orgel uit 1659 is een van de oudste in Fryslân. Aangenomen wordt dat het is gebouwd door de schoolmeester-organist Willem Meinerts uit Berlikum. De kas werd gemaakt door de Leeuwarder kistenmaker Yde Carsten. De eerste verandering aan het instrument vond plaats in 1738 door Johann Michaëll Schwartzburg uit Leeuwarden, die een register van nieuw pijpwerk voorzag. In 1789 werd door Johannes Sporeman uit Franeker een belangrijke vernieuwing uitgevoerd, inclusief een uitbreiding met twee registers, waarbij het oude pijpwerk vrijwel integraal werd hergebruikt. Het oude orgel had zes registers en het vernieuwde kreeg acht. Albertus van Gruisen bracht in 1809 enkele wijzigingen aan in de dispositie en voegde een aangehangen pedaal toe. In de vroege 20ste eeuw werden nog enige aanpassingen in de dispositie aangebracht, waarschijnlijk door de NV v/h L. van Dam & Zn te Leeuwarden. Vermoedelijk bezat het orgel tot de vernieuwing in 1789 beschilderde luiken waarmee het front kon worden afgesloten. Mogelijk zijn delen daarvan in de achterwand van de kas verwerkt. Aangenomen moet worden dat in 1789 ook het snijwerk op het rugstuk, de vleugels aan de zijkanten van de kas en de bekroningen

op het front zijn aangebracht. Deze elementen vertonen de voor die tijd kenmerkende Louis XVI-stijl. In 1809 werd er ook aan het orgel gewerkt. De classisistische ornamenten onder het rugstuk moeten uit dat jaar dateren. Op een banderol staat de melodie van gezang 1 uit de bundel Evangelische Gezangen, die in 1806 was verschenen. Het is vrijwel zeker dat rond 1809 ook de draperie-imitatie boven de orgelgalerij is aangebracht.

Het orgel werd in de jaren 1995 – 1997 gerestaureerd door Orgelmakerij Bakker & Timmenga uit Leeuwarden. Grotendeels werd de dispositie van 1789 hersteld. Vier registers bevatten nog 17de eeuws pijpwerk.

De dispositie is als volgt: Holpijp 8'; Prestant 4'; Viool de Gamba 8' (discant); Fluit does 4'; Quint 3'; Octaaf 2'; Sifflet 1'; Mixtuur 2-3 sterk.

Pedaal aangehangen

Tremulant

Omvang manuaal: C-f³.

Omvang pedaal: C-g⁰.

oktober 2012

T.E. van Popta

Literatuur:

- ✦ Oepke Santema, Blessum: het dorp rond de kerk / drs. Herma M. van den Berg, Bouwgeschiedenis van de kerk te Blessum / dr. Regn. Steensma, De inventaris van de kerk te Blessum, bladzijden 5 t/m 20 publicatieband 2 van de Stichting Alde Fryske Tsjerken;
- ✦ Jan Jongepier, Het orgel van Blessum gerestaureerd, Keppelstok, publicatie nr.54 Stichting Alde Fryske Tsjerken, juni 1997;
- ✦ Jan Jongepier, Vijf eeuwen Friese orgelbouw, Leeuwarden 2004.